

Za človeka je temeljno sredstvo za sporazumevanje besedni jezik. Osnovna enota besednega jezika je **beseda**.

Besede – znamenja s katerimi poimenujemo: - prvine predmetnosti

- logična razmerja v predmetnosti

- svoje razmerje do naslovnika ali predmetnosti

Z besedami damo čemu ime. Beseda je dogovorjeno ime/pojmovanje česa.

Tvarna stran besede

Dogovorjen pomen; glasovi oz. črke v določenem dogovorjenem zaporedju, med njih ne smemo ničesar vrivati pa tudi jih ne smemo izpuščati; glasove(črke) ene besede pišemo strnjeno, med njimi pa so presledki

Večdelne besede – jih pišemo narazen, čeprav šele skupaj nekaj poimenujejo (tudi nesedanjiške glagolske oblike)

Poimenovalne vloge besed

Polnopomenske – poimenovanje predmetnosti

Slovnične – poimenovanje razmerij v predmetnosti

Pomen besed

Enopomenke - 1 pomen; jih je manj, ker se pomen pogosto širi, vseeno pa kar veliko besed z enim pomenom: *strokovne besede* (besede s katerimi strokovnjaki poimenujejo predmetnost svoje stroke)

Večpomenke - več pomenov, *metonimični prenos* (isto poimenovanje na podlagi povezanosti), *metaforični prenos* (isto poimenovanje na podlagi podobnosti), dejanski pomen razberemo iz sobesedila

☆ **Enakozvočnice** – besede z enako tvarno stranjo (se enako pišejo ali izgovarjajo)

- **enakopisnice** (zapis enak, izgovor drugačen) ; gol

- **enakoglasnice** (izgovor enak, zapis drugačen) ; trk-trg

☆ **Blizuzvočnice** – besede z podobno tvarno stranjo (zvenijo podobno), nimajo podobnega pomena ; trenirka-trenerka

Pomenska razmerja med besedami

1. **Sopomenke** (sinonimi) – besede, ki imajo enak ali zelo podoben pomen ; imajo različno slogovno vrednost (nezaznamovane, zaznamovane)
2. **Protipomenke** (antonimi) – besede z nasprotnim pomenom ; uporabljamo za primerjavo nasprotnih dejanj, lastnosti
3. **Podpomenke** (hiponimi) – besede z ožjim pomenom ; poimenujemo predstavnika skupine in **nadpomenke** (hipernimi) – besede s širšim pomenom ; pri razlaganju pojmov, pri tvorjenju definicij
4. **Besedna družina** - besede z istim korenem oz. iz skupnega korena ; razstavljanje besed na "prafaktorje" - morfeme ; pri določanju korena moramo paziti tudi na pomen besede in ne le na tvarno stran
5. **Tematsko polje** – besede, ki imajo neko tematsko povezanost ; ko izberemo temo si priključimo tematska polja

Slogovna vrednost besed

1. **Slogovno nezaznamovane besede** – besede, ki jih lahko uporabljamo v vsakem besedilu; le poimenujejo predmetnost in ne razodevajo sporočevalca
2. **Slogovno zaznamovane besede** – besede, ki jih lahko uporabljamo le v nekaterih besedilih; poimenujejo predmetnost in razodevajo sporočevalca (njegovo razmerje do predmetnosti, pokrajinsko pripadnost, pripadnost starostni in interesni skupini...)
  - I. **Čustveno zaznamovane besede** – poimenovanje predmetnosti z razodevanjem čustvenega razmerja do nje
    - naklonjeno, pristržno razmerje: **ljubkovalnice, olepševalnice, otroške besede**
    - nenanklonjeno (podcenjevalno, zaničljivo) razmerje: **slabšalnice, zmerljivke/psovke, kletvice, prostaške/vulgarne besede**
    - izražanje vznesenosti
    - čustveno zaznamovan je lahko tudi le en od pomenov besede
    - ironična raba besede v besedilu
  - II. **Pokrajinsko zaznamovane** – sem spadajo **narečne in pokrajinske besede**; razodevamo svojo pokrajinsko pripadnost; v pogovorih z ljudmi iz iste pokrajine
  - III. **Družbeno zaznamovane: slengovske besede** (razodevamo pripadnost starostni skupini vrstnikov), **žargonske besede** (neuradni strokovni izrazi; razodevamo pripadnost skupini ljudi istega poklica, stroke,..)
  - IV. **Funkcijsko zaznamovane** – razodevamo svojo družbeno vlogo (dr.član, uradnik, strokovnjak, javni govorec)
    - **Praktičnosporazumevalne besede**: le v zasebnih, vsakdanjih pogovorih z znanci, prijatelji, sorodniki,...
    - **Uradovalne besede**: besede, ki jih uporabljajo uradniki pri sporazumevanju s strankami
    - **Strokovne besede (termini)**: razumljive so predvsem strokovnjakom in omejene na rabo v le nekaterih stokah; izrazi značilni za določeno stroko – strokovno izrazje
    - **Publicistične besede/besedne zveze**: uporabljajo jih javni sporočevalci
  - V. **Časovno zaznamovane besede: novejšje besede** (neologizmi) - besede, ki so novejšje in še ne splošno razširjene **starinske/zastarele besede** (arhaizmi)- besede, ki so jih nekoč uporabljali, danes pa ne več

Izvor besed

1. Domače besede :

- ☆ tiste, ki izvirajo iz indoevropskega jezika, praslovanščine ali zgodnje slovenščine (zelo stare)
- ☆ tiste, ki so nastale in še nastajajo na podlagi starejših slovenskih besed
- ☆ tiste, ki izvirajo iz posnemanja naravnih zvokov oz. glasov

2. Prevzete besede : tiste, ki so prišle v slovenščino iz jezikov, s katerimi nismo povezani razvojno temveč zemljepisno ali kulturno ; izhajajo iz grščine in latinščine (besede iz umetnosti in znanosti) , nemščine (praktičnostrokovni izrazi, iz obrti), angleščine (tehnični izrazi)

- ☆ **sposojenke** – prevzete besede, ki ji popolnoma prilagodimo slovenskemu knjižnemu jeziku (izgovarjamo, pišemo, pregiblujemo po naše)
- ☆ **tujke** – prevzete besede, ki jih deloma prilagodimo slovenskemu knji.jez. (izgovarjamo in pregiblujemo po naše, tu zapis)
- ☆ **citativne besede/besedne zveze** – prevzete besede, ki jih nikakor ne prilagodimo skj (ohranijo tuj izgovor, zapis in slovnične lastnosti)

Tvorjenost besed

Morfemi: - **obrazil** (-ica) – imajo stvarni pomen → **tvorjenke**

- **končnice** (-a) – imajo slovnični pomen → **netvorjenke**

Tvorjenke nastanejo iz določene besedne zveze tako, da se en del ohrani, drugi pa zamenja z obrazilom. Del tvorjenke, ki se je ohranil imenujemo **podstava**